

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ МИТНОГО КОНТРОЛІНГУ У СФЕРІ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

© 2014 ПАЄНТКО Т. В., РУДАЯ М. І.

УДК 336.02

Паєнтко Т. В., Рудая М. І.

Організаційні засади митного контролінгу у сфері фінансових послуг

Стаття присвячена дослідженню організаційних засад митного контролінгу у сфері фінансових послуг. Метою статті є узагальнення ключових напрямів та обґрунтування організаційних засад митного контролінгу у сфері фінансових послуг. За результатами дослідження обґрунтовано сутність та основні складові митного контролінгу у сфері фінансових послуг. Визначено види (стратегічний та оперативний) та функції (сервісну та консалтингову) митного контролінгу. З'ясовано основні напрями, за якими здійснюється митний контролінг у сфері фінансових послуг. Сформовано етапи організації митного контролінгу та визначено взаємозалежну сукупність управлінських процедур, спрямованих на підвищення сервісно-орієнтованого управління та адміністрування. Охарактеризовано підходи до проведення митного аудиту, особлива увага якого приділяється попередженню участі фінансових установ у схемах ухилення від сплати митних платежів. Узагальнено, що митний контролінг у сфері фінансових послуг сприяє підвищенню ефективності управління фінансовими потоками на основі прийняття оптимальних рішень у сфері ЗЕД. Перспективами подальших досліджень є узагальнення світових тенденцій застосування інструментарію митного контролінгу у сфері фінансових послуг та адаптація його до сучасних умов української економіки.

Ключові слова: контролінг, митний контролінг у сфері фінансових послуг, митний аудит, система митного контролінгу

Рис.: 3. **Бібл.:** 8.

Паєнтко Тетяна Василівна – доктор економічних наук, доцент, професор, кафедра фінансових ринків, Національний університет державної податкової служби України (вул. Карла Маркса, 31, м. Ірпінь, Київська обл., 8201, Україна)

Email: tpayentko@mail.ru

Рудая Марина Ігорівна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент, кафедра фінансових ринків, Національний університет державної податкової служби України (вул. Карла Маркса, 31, м. Ірпінь, Київська обл., 8201, Україна)

Email: ruday@ukr.net

УДК 336.02

UDC 336.02

Паєнтко Т. В., Рудая М. І. Организационные основы таможенного контроллинга в сфере финансовых услуг

Работа посвящена исследованию организационных основ таможенного контроллинга в сфере финансовых услуг. Целью статьи является обобщение ключевых направлений и обоснование организационных основ таможенного контроллинга в сфере финансовых услуг. По результатам исследования обоснована сущность таможенного контроллинга в сфере финансовых услуг, его виды (стратегический и оперативный) и функции (сервисная и консалтинговая). Очерчены основные направления, по которым осуществляется таможенный контроллинг в сфере финансовых услуг. Выделены этапы организации таможенного контроллинга и определена взаимосвязанная совокупность управленческих процедур, направленных на повышение сервисно-ориентированного управления и администрирования. Охарактеризованы подходы к проведению таможенного аудита, особое внимание которого направлено на предупреждение участия финансовых учреждений в схемах уклонения от уплаты таможенных платежей. Обобщено, что таможенный контроллинг в сфере финансовых услуг способствует повышению эффективности управления финансовыми потоками на основе принятия оптимальных решений в сфере внешнеэкономической деятельности. Перспективой дальнейших исследований является обобщение мировых тенденций применения инструментария таможенного контроллинга в сфере финансовых услуг и адаптация его к современным условиям украинской экономики.

Ключевые слова: контроллинг, таможенный контроллинг в сфере финансовых услуг, таможенный аудит, система таможенного контроллинга

Рис.: 3. **Библ.:** 8.

Паєнтко Татьяна Васильевна – доктор экономических наук, доцент, профессор, кафедра финансовых рынков, Национальный университет государственной налоговой службы Украины (ул. Карла Маркса, 31, г. Ирпень, Киевская обл., 8201, Украина)

Paientko T. V., Rudaia M. I. Organizational Basis of the Customs Controlling in the Financial Services

The paper is devoted to the study of organizational basis of customs controlling in the financial services. The purpose of the article is generalization of key directions and justification of organizational basis of customs controlling in the financial services. According to the results of research the essence of customs controlling in the financial services is substantiated, its types (strategic and operational) and functions (service and consulting) are analyzed. The main directions of the customs controlling in the financial services are outlined. There are allocated the stages of customs controlling organization and defined related totality of management procedures directed to increase of service-oriented management and administration. There are characterized approaches to conduct customs audit, which special attention is aimed at preventing participation of financial institutions in customs payments evasion schemes. It is generalized that customs controlling in the financial services helps increase efficiency of financial flows controls through the adoption of optimal solutions in the sphere of foreign economic activity. Outlook for further research is generalization of world trends in customs controlling tools application in the financial services and adapting customs controlling to modern conditions of Ukrainian economy.

Key words: controlling, customs controlling in the financial services, customs auditing, customs controlling system

Рис.: 3. **Bibl.:** 8.

Paientko Tetiana V. – Doctor of Science (Economics), Associate Professor, Professor, Department of Financial Markets, National University of State Tax Service of Ukraine (vul. Karla Marksa, 31, Irpin, Kyivska obl., 8201, Ukraine)

Email: tpayentko@mail.ru

Rudaia Maryna I. – Candidate of Sciences (Economics), Senior Research Fellow, Associate Professor, Department of Financial Markets, National Univer-

Email: trayentko@mail.ru

Рудая Марина Игоревна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент, кафедра фінансових ринків, Національний університет державної податкової служби України (ул. Карла Маркса, 31, г. Ірпень, Київська обл., 8201, Україна)

Email: ruday@ukr.net

City of State Tax Service of Ukraine (vul. Karla Marksa, 31, Irpin, Kyivska obl., 8201, Ukraine)

Email: ruday@ukr.net

Вступ. Сучасний етап соціального й економічного розвитку України потребує формування нового інституціонального середовища у сфері зовнішньоекономічної діяльності, тим більш коли мова йде про активізацію зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) та підвищення ефективності митного регулювання. Нині в Україні система митного регулювання потребує розвитку на засадах контролінгу, що вимагає інноваційних узгоджених рішень, належного правового та організаційного забезпечення, дієвої системи ризик-менеджменту тощо.

Зміна пріоритетів діяльності митних органів відповідно до міжнародних стандартів, якісні перетворення в організації митної справи висувають вимоги до створення нової сучасної теоретико-методологічної бази управління, яка відповідає міжнародним підходам. Адже вітчизняне законодавство не містить дефініції поняття «митний контролінг», не визначає його систему, натомість існують лише загальні положення щодо здійснення управлінських заходів у сфері митного регулювання.

Постановка проблеми. Проблематика організації та розвитку контролінгу є відносно новою для України. Існують напрацювання вітчизняних вчених у сфері фінансового контролінгу, зокрема це праці О. Терещенка [1], І. Давидович [2], М. Пушкар [3] та ін. Праці зазначених вчених стали фундаментом розвитку вітчизняної теорії і практики контролінгу, однак проблематика організації та розвитку митного контролінгу потребує поглибленого дослідження. У зарубіжній теорії та практиці ідеї митного контролінгу знайшли відображення у працях О. Хоффмана [4] та П. Хорварта [5]. Результати їх досліджень становлять наукову і практичну цінність для організації митного контролінгу у сфері фінансових послуг і в Україні.

Метою статті є узагальнення ключових напрямів та обґрунтування організаційних засад митного контролінгу у сфері фінансових послуг.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи сутність митного контролінгу, слід зазначити, що його потрібно розглядати з позиції системи управління фінансовими потоками на основі взаємодії стратегічного планування та обліку для прогресивного формування і належного рівня прийняття управлінських рішень у сфері митного регулювання. У свою чергу, митний контролінг у сфері фінансових послуг орієнтований на управління фінансовими потоками не лише фінансового сектора, але і суміжних секторів економіки, якщо такі фінансові потоки перебувають у сфері інтересів митних органів. Формування зазначених фінансових потоків відбувається не тільки безпосередньо між суб'єктами ЗЕД, але і за участю фінансових установ, які обслуговують операції ЗЕД та надають відповідні фінансові послуги (банківська гарантія, індосамент, акредитив, аваль тощо). Все це обумовлює розвиток різних видів митного контролінгу (рис. 1).

Метою стратегічного контролінгу є забезпечення довготривалого функціонування розвитку потенційної бази сплати митних платежів. Це відбувається на основі аналізу інформації про зовнішні та внутрішні умови організації здійснення ЗЕД, ступеня та форм залучення до неї фінансових установ. На етапі стратегічного контролінгу важливу роль відіграє прогноз та стратегічне планування, розробка системи ризик-менеджменту, яка спрямована не тільки на профілактику митних порушень, але й на попередження залучення фінансових установ до схем оптимізації митних платежів та зборів, а також податків, які сплачують при перетині товарами митного кордону країни. Використання фінансових установ у схемах ухилення від сплати податків, особливо на рівні ЗЕД, є однією з причин щорічної втрати бюджетом значних сум податкових надходжень, у т. ч. і за рахунок митних платежів.

Оперативний контролінг передбачає створення системи управління досягненням поточних цілей, а також прийняття своєчасних рішень у частині оптимізації процесів обміну інформацією між фінансовими установами та митними органами. Якщо стратегічний контролінг використовує схожі підходи та інструментарій на всіх рівнях його організації, то заходи оперативного контролінгу відрізняються залежно від ключової сфери його організації. Створення функціональних систем контролінгу на рівні митної служби має на меті сервісне обслуговування клієнтів, за рахунок підвищення якості якого буде формуватися постійний фінансовий потік митних платежів. Функціональна система контролінгу на рівні суб'єктів ЗЕД передбачає попередження порушень у сфері митного регулювання та прийняття оптимальних управлінських рішень у сфері управління митними платежами, які забезпечать максимізацію відношення прибутку / витрати. На рівні фінансових установ функціональна система митного контролінгу передбачає створення організації ефективної взаємодії між митними органами та суб'єктами ЗЕД на засадах управління фінансовими потоками. Митний контролінг у сфері фінансових послуг за управлінськими функціями близький до фінансового, тому організація його системи передбачає використання як загальних методів фінансового контролінгу (бенчмаркінг, вартісний і портфельний аналіз, SWOT-аналіз (аналіз сильних і слабких місць), ABC-аналіз, XYZ-аналіз тощо), так і специфічних – створення спеціальних облікових систем, систем моніторингу тощо.

Контролінг є концепцією системного управління; традиційно вважається, що його організація необхідна там, де управління знаходиться в кризі. На наш погляд, необхідність організації та розвитку митного контролінгу пов'язана не стільки з необхідністю антикризового управління, скільки з необхідністю організації управління фінансовими потоками у стресових умовах. Митний контролінг

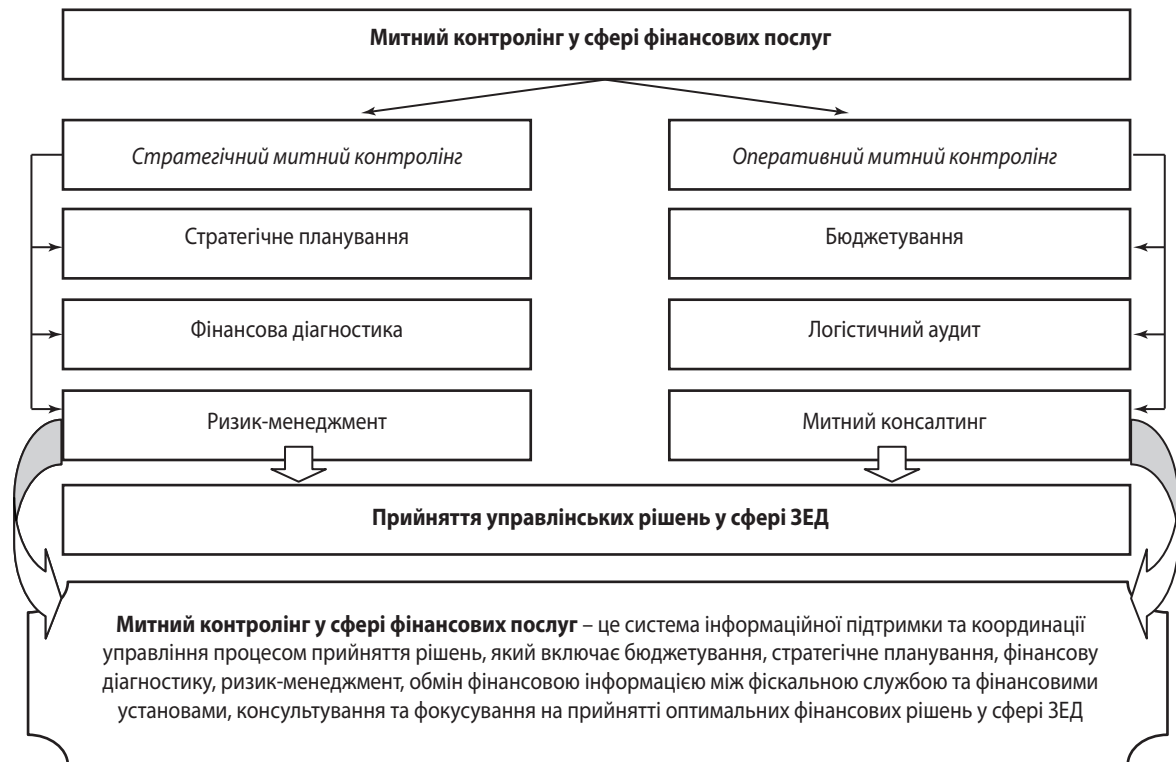

Рис. 1. Структурно-логічна схема видів митного контролінгу у сфері фінансових послуг

Джерело: побудовано авторами

у сфері фінансових послуг обумовлений впливами кількох основних стрес-факторів:

- глобалізацією фінансових ринків, що порушує фінансову рівновагу та є причиною фінансової нестабільності;
- зростанням масштабів тіньової економіки;
- використанням ЗЕД-операцій у схемах ухилення від сплати податків тощо.

Такий підхід до тлумачення сутності митного контролінгу у сфері фінансових послуг дає підстави зробити висновки, що він є однією з найважливіших ланок у системі управління у митних органах, основою для організації взаємодії фінансових установ та митних органів, забезпечує ефективне консультування та фокусування на прийнятті оптимальних фінансових рішень для досягнення збалансування інтересів держави та суб'єктів ЗЕД. Мета митного контролінгу у сфері фінансових послуг – забезпечити збалансування інтересів митних органів, суб'єктів ЗЕД та фінансових установ, які здійснюють обслуговування ЗЕД.

Для досягнення мети контролінг забезпечує виконання таких функцій:

1. Координація управлінської діяльності митних органів, суб'єктів ЗЕД та фінансових установ, що забезпечує оптимізацію витрат часу, фінансових та людських ресурсів, забезпечуючи отримання очікуваного результату у відповідні терміни.
2. Створення та забезпечення ефективного функціонування необхідних інформаційних систем, на зразок тих, які застосовуються у Німеччині («KLR Zoll» (розробка нової облікової системи)

та «Plus Zoll» (розробка підсистеми менеджменту якості)) [6].

3. Інформаційна та консультативна підтримка прийняття управлінських рішень. Така підтримка може здійснюватися на рівні митних органів, фінансових посередників, спеціалізованих консультативних організацій тощо.

4. Раціоналізація управлінського процесу.

Враховуючи специфіку надання фінансових послуг у сфері ЗЕД, митний контролінг у сфері фінансових послуг виконує сервісну та консалтингову функції. Сервісна функція передбачає створення методологічної бази для прийняття управлінських рішень, яка включає нормативно-правове забезпечення організації фінансових послуг та здійснення митного контролінгу. Консалтингова функція передбачає надання необхідної інформації та підготовку рекомендацій для прийняття управлінських рішень.

Митний контролінг здійснюється за такими напрямками:

- здійснення митного контролю за спрощенням митних процедур, налагодження комунікативних зв'язків між митними органами та учасниками зовнішньоекономічної діяльності,
- здійснення контролю за правильністю визначення митної вартості та нарахування митних платежів, порівняння цих показників для конкретної декларації;
- контроль своєчасності надходження відстрочених та розстрочених платежів за допомогою

комп'ютерного аналізу первинної інформації та форм періодичної звітності;

- контроль за митним оподаткуванням;
- контроль за застосуванням законодавства у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності у галузі митної справи;
- розгляд актуальних питань у розрізі управління ризиками за умов імплементації міжнародних митних стандартів у вітчизняну практику здійснення митної справи;
- контроль за застосуванням заходів нетарифного регулювання;
- контроль за умовами надання фінансових гарантій;
- страхування відповідальності митних брокерів;
- страхування ризику втрати вантажів;
- організація фінансових операцій, які обслуговують сферу ЗЕД;
- контроль за переміщенням валютних цінностей за кордон.

Нині прослідковується відсутність єдності у теоретичному обґрунтуванні сутності та складових митного контролінгу. Система митного контролінгу у сфері фінансових послуг включає в себе такі складові:

- у залежності від суб'єкта митного контролінгу – від державного до відомчого;

- у залежності від технології проведення (зовнішній – регламентується нормами Митного кодексу України та міжнародними стандартами; внутрішній – регламентується стандартами та інструкціями митного законодавства);
- у залежності від координації управління процесом прийняття рішень та від органу проведення (рис. 2).

Отже, митний контролінг у сфері фінансових послуг охоплює широкий спектр робіт, які засновані на взаємодії та обміні інформацією між митними органами та фінансовими установами. Місце фінансових установ у сфері митного контролінгу не можна розглядати тільки з точки зору прямої участі фінансових установ в операціях, які підлягають безпосередньому митному контролю (імпортний лізинг, страхування відповідальності митних брокерів, переміщення валютних цінностей через митний кордон тощо). Їх роль набагато більша, оскільки фінансові установи обслуговують сферу ЗЕД, надаючи специфічні послуги (індосамент, аваль, імпортний та експортний депозити, банківські гарантії тощо), сприяючи активізації ЗЕД та інтенсифікації міжнародних фінансових потоків.

Етапи організації митного контролінгу у сфері фінансових послуг можна визначити як взаємозалежну сукупність управлінських процедур, спрямованих на підвищення сервісно-орієнтованого управління та адміністрування (рис. 3).

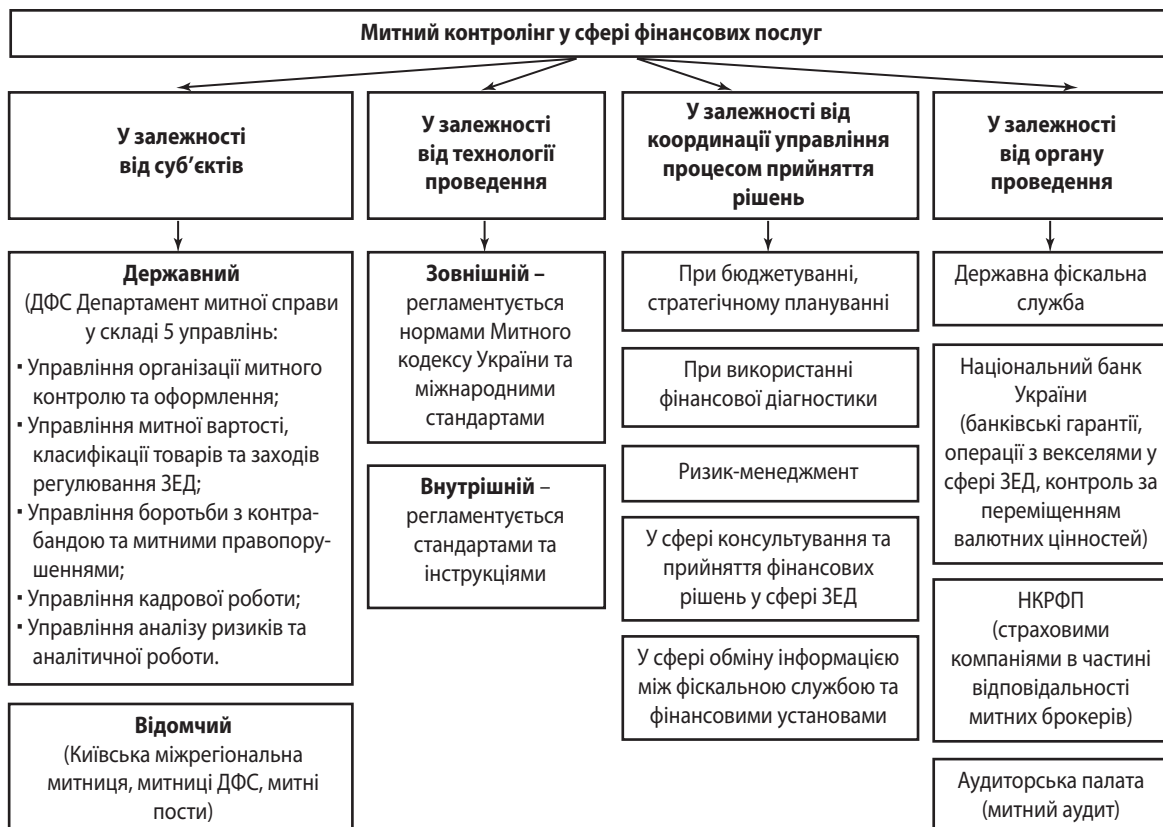

Рис. 2. Система митного контролінгу у сфері фінансових послуг

Джерело: побудовано авторами

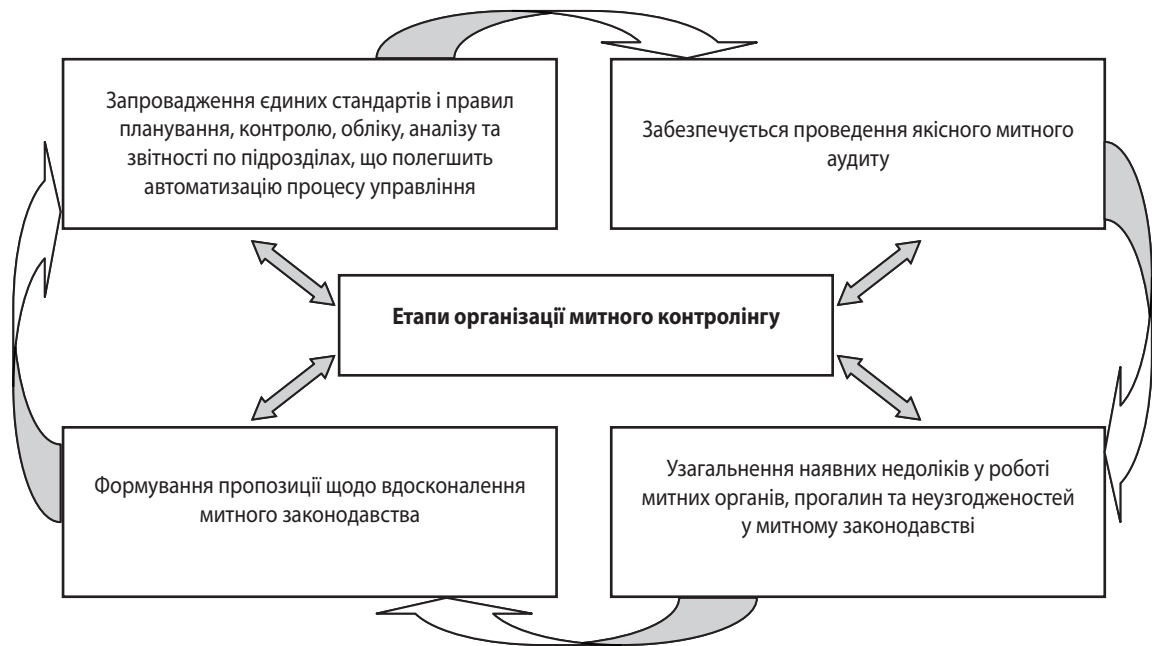

Рис. 3. Послідовність етапів організації митного контролінгу

Джерело: побудовано авторами

Послідовність етапів організації митного контролінгу можна представити таким чином:

1. На основі норм чинного митного законодавства забезпечується запровадження єдиних стандартів і правил планування, контролю, обліку, аналізу та звітності по підрозділах митних органів, що полегшить автоматизацію процесу управління митними платежами. У частині організації обміну інформації з фінансовими установами щодо операцій, які становлять інтерес для митних органів, доцільно створити спільну інформаційну базу або налагодити канали обміну інформацією між інформаційною базою ДФС та інформаційними базами контрагентів.
2. На основі розроблених методичних рекомендацій забезпечується проведення якісного митного аудиту. В іноземній літературі немає єдиного визначення митного аудиту, а зустрічаються наступні терміни: «postcustoms audit», «post-customs control», «post-clearance audit», «post-clearance control», «post-entry audit». Однак, незважаючи на різноманітність категоріального визначення, сутність усіх понять зводиться до того, що під митним аудитом розуміють зведення до мінімуму «пропускових» митних процедур та здійснення митного контролю шляхом подальшої поглибленої документальної перевірки суб'єкта ЗЕД після факту митного оформлення товарів та транспортних засобів [7, с. 14].
3. За наслідками митного аудиту здійснюється узагальнення наявних недоліків у роботі митних органів, прогалин та неузгодженостей в митному законодавстві, що дозволяють платникам ухилятися від сплати митних платежів та податків, які

сплачуються при митному оформленні. Особливу увагу необхідно приділити попередженню участі фінансових установ у схемах ухилення від сплати митних платежів. Здійснення митного контролінгу у сфері фінансових послуг передбачає особливу увагу до таких напрямів митного аудиту, як:

- митний аудит митної вартості товарів;
- митний аудит правильності визначення країни походження товару;
- митний аудит кінцевого використання товарів та правомірності отримання пільг;
- митний аудит з товарами подвійного призначення;
- митний аудит правильності визначення ПДВ, митних платежів та зборів;
- митний аудит гарантування сплати митних платежів.

4. За результатами такого узагальнення формується пропозиції щодо удосконалення митного законодавства, які забезпечать підвищення сервісно-орієнтованого управління та адміністрування.

За визначенням Міжнародної групи контролінгу [8], митні контролери повинні забезпечувати прозорість стратегій і процесів їх реалізації, а також економічних та фінансових результатів діяльності, що сприятиме підвищенню їх ефективності. Митний контролінг у сфері фінансових послуг, крім того, сприяє підвищенню ефективності управління фінансовими потоками на основі прийняття збалансованих та оптимальних рішень у сфері ЗЕД.

Висновки. Організація митного контролінгу у сфері фінансових послуг передбачає здійснення значного комплексу робіт, в результаті якого відбувається координація на єдиних засадах глобальних та приватних цілей. По суті митні контролери виступають як модератори управлін-

ських процесів, створюють передумови для того, щоб всі учасники процесів розробки і прийняття рішень могли керуватися єдиною метою.

Отже, інтегрована система митного контролінгу у сфері фінансових послуг має сприяти покращенню виконання митних процедур та має на меті налагодження комунікативних зв'язків між митними органами та учасниками митних відносин. Подальший розвиток митного контролінгу у сфері фінансових послуг має бути орієнтований на посилення його сервісної функції, яка спрямована, передусім, на забезпечення необхідною фінансовою інформацією всіх учасників митних процедур для генерування оптимальних управлінських рішень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Терещенко О. О. Інститут фінансового контролінгу – інноваційна платформа для корпоративних фінансів і контролінгу / О. О. Терещенко // Бухгалтерський облік і аудит : науково-практичний журнал. – 2014. – № 5. – С. 52 – 53.
2. Давидович І. Є. Контролінг : навчальний посібник / І. Є. Давидович. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 552 с.
3. Пушкар М. С. Контролінг – інформаційна підсистема стратегічного менеджменту : монографія / М. С. Пушкар, Р. М. Пушкар. – Тернопіль : Карт-бланш, 2004. – 370 с.
4. Hoffmann O. Balances Scorecard-basiertes Controlling in einem Internet-Startup, Kostenrechnungspraxis, Sonderheft 1, S. 1, 2000.
5. Horvarth P. Controlling. 6.Auflage, Muenchen, 1996.
6. Fachkonzept Kosten- und Leistungsrechnung der Zollverwaltung. Steuerungsunterstützung Zoll. Stand: 01. Januar 2008.
7. Формування системи митного аудиту в Україні : монографія / За ред. О. М. Вакульчик. – Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2014. – 208 с.
8. Міжнародна група контролінгу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.igc-controlling.org/img/pdf/controller_r.pdf

REFERENCES

- Davydovych, I. Ye. Kontrolinh [Controlling]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury, 2008.
- “Fachkonzept Kosten- und Leistungsrechnung der Zollverwaltung. Steuerungsunterstützung Zoll”, 2008.
- Formuvannia systemy mytnoho audytu v Ukraini [The formation of a customs audit in Ukraine]. Khmelnytskyi: PP Melnyk A. A., 2014.
- Hoffmann, O. Balances Scorecard-basiertes Controlling in einem Internet-Startup, 2000.
- Horvarth, P. Controlling. Muenchen, 1996.
- “Mizhnarodna hrupa kontrolinhu” [International Group controlling]. http://www.igc-controlling.org/img/pdf/controller_r.pdf
- Pushkar, M. S., and Pushkar, P. M. Kontrolinh - informatsiina pidsystema stratehichnoho menedzhmentu [Controlling - Information Subsystem Management]. Ternopil: Kart-blansh, 2004.
- Tereshchenko, O. O. “Instytut finansovoho kontrolinhu - innovatsiina platforma dlia korporatyvnykh finansiv i kontrolinhu” [Financial Controlling Institute - an innovative platform for corporate finance and controlling]. Bukhhalterskyi oblik i audyt, no. 5 (2014): 52-53.